Ο σεμνός καπετάν-Γιώ της που «διέθεσε» τα πάντα

«Δεν το ονοματίζω τούτο το χαρτί διαθήκη για το λόγο ότι δεν έχω τίποτα να διαθέσω. Ό,τι βιος είχα, το έχω δώσει στο Κόμμα, στο ΚΚΕ, με τα γνωστά σύμβολά του, τη μαρξιστική - λενινιστική ιδεολογία του, το πρόγραμμά του και τις αρχές του. Πολιτικά δεν έχω επίσης τίποτα να αφήσω. Ό,τι είχα, το έδωσα με τη συγκεκριμένη δράση μου. Να αφήσω πολιτικές ορμήνιες δεν το θεωρώ σοβαρό. Θέλω να επιστρέψω και να ταφώ στον τόπο που γεννήθηκα, στο Παλιοζογλόπι, και συγκεκριμένα στον Αηλιά για να ᾽χω αγνάντιο. Ο τάφος να είναι απλός, μόνο να φραχτεί για να μη με ξεχώσουν τα αγρίμια. Δεν θέλω λόγους και στεφάνια. Αυτά να εκφραστούν με βοήθεια στο Κόμμα. Γεια σας».

Του Χαρίλαου Φλωράκη είναι το σημείωμα. Το παρέδωσε στην Αλέκα Παπαρήγα, τον Σεπτέμβριο του 1994, σχεδόν έντεκα χρόνια πριν να πεθάνει. Και βέβαια το λάθος του ήταν ότι είχε κάτι «να διαθέσει». Την Δευτέρα, 11 Ιουνίου 2007, στις 8 το βράδυ, στο σπίτι όπου ζούσε, στο Χαλάνδρι, η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ οργάνωσε εκδήλωση: το σπίτι μετατράπηκε σε Επιμορφωτικό Κέντρο και φέρει τον τίτλο «Βιβλιοθήκη - Αρχείο Χαρίλαος Φλωράκης». Λειτουργεί και ως χώρος πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπου έχουν ελεύθερη πρόσβαση ερευνητές, σωματεία των εργαζομένων, επιστημονικοί σύλλογοι και κάθε μελετητής.

Ο ίδιος, από τον Οκτώβριο του 1950, στην τρίτη συνδιάσκεψη του ΚΚΕ, στη Ρουμανία, είχε πει: «Σύντροφοι, οι αγωνιστές που βρίσκονται στη Σοβιετική Ένωση, στη μεγάλη μας πατρίδα, σήμερα βρίσκονται σε μια ανοδική πορεία για την εκπλήρωση της αποστολής που εκφράζεται με το σύνθημα του κόμματός μας: Να κατακτήσουμε τα κάστρα που λέγονται επιστήμη, τέχνη, μόρφωση...».

Γεννήθηκε στο Παλιοζογλόπι, συνοικισμό του χωριού Ζογλόπι (Ραχούλα, σήμερα), στις πλαγιές των Αγράφων της Καρδίτσας. Ήταν 20 Ιουλίου του 1914, μόλις οκτώ μέρες πριν να ξεσπάσει ο Μεγάλος Πόλεμος που έμελλε να είναι ο Α᾽ Παγκόσμιος. Είχε ήδη τρία αδέλφια και θ᾽ αποκτούσε άλλα δύο. Η κορφή των Αγράφων ήταν «μια ανάσα» από το χωριό του, αλλά ο Χαρίλαος ήθελε να φτάσει ακόμα πιο ψηλά: ήθελε να γίνει αεροπόρος. Του το ξέκοψε ο πατέρας του: «Είναι πολύ επικίνδυνο επάγγελμα». Τον κατέβασε στην Καρδίτσα,

όπου διατηρούσε ξυλεμπορικό, «να μάθει γράμματα».

Έμαθε. Στα 15 του, στα 1929, φοιτούσε στην επαγγελματική σχολή «ΤΤΤ» (Ταχυδρομείων, Τηλεγραφίας και Τηλεφωνίας). Θα αποφοιτούσε ως τηλεγραφητής. Τη χρονιά εκείνη (1929) κάποιος του έδωσε να διαβάσει το βιβλιαράκι «Αλφαβητάριο του Κομμουνισμού» του Νικολάι Μπουχάριν. Έτσι γεννήθηκε ο κομμουνιστής Χαρίλαος Φλωράκης.

Την ίδια χρονιά, με τους κομμουνιστές να διώκονται με βάση το «ιδιώνυμο» του Ελευθέριου Βενιζέλου, οργανώθηκε στις Ομάδες Πρωτοπόρων Μαθητών της ΟΚΝΕ (Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαιών Ελλάδας). Έπιασε δουλειά ως τηλεγραφητής και πολέμησε τη δικτατορία Μεταξά (1936 - 1941) μέσα από τις τάξεις του πανίσχυρου σωματείου των «Τριατατικών» (συνδικάτο των «ΤΤΤ»). Στα 1941, έγινε γραμματέας της Εκτελεστικής Επιτροπής της συνδικαλιστικής ομοσπονδίας του κλάδου κι εντάχθηκε στο ΚΚΕ.

Το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) ιδρύθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 1941. Ο Χαρίλαος έγινε μέλος του στις 22 του μήνα. Εργάστηκε για την ανασυγκρότηση του κόμματος με όλες του τις δυνάμεις και σε συνθήκες ολοκληρωτικής παρανομίας, με αποτέλεσμα να φυλακιστεί δυο φορές.

Τον Απρίλιο του 1942 βρισκόταν ανάμεσα στους οργανωτές και καθοδηγητές της μεγάλης απεργίας των «Τριατατικών», της πρώτης στην κατεχόμενη Ευρώπη. Ένα χρόνο αργότερα (1943) εντάχθηκε στον ΕΛΑΣ (Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό) κι έφτασε έως τον βαθμό του ταγματάρχη, γνωστός ως καπετάν Γιώτης. Με αυτόν τον βαθμό μετείχε στις μάχες του Δεκεμβρίου του 1944. Το 1945 έγινε μέλος της Επιτροπής Πόλης της Κομματικής Οργάνωσης Αθήνας του ΚΚΕ.

Στον εμφύλιο

Στη διάρκεια του εμφυλίου (1946 - 1949) ήταν διοικητής της 1ης μεραρχίας του ΔΣΕ (Δημοκρατικού Στρατού) φθάνοντας έως τον βαθμό του υποστράτηγου. Μαζί με τον

καπετάν Διαμαντή (Γιάννη Αλεξάνδρου) ήταν επικεφαλής της δύναμης 3.000 ανδρών του ΔΣΕ που, τα μεσάνυχτα της 20ής Ιανουαρίου 1949, με χιονοθύελλα, επιτέθηκαν και ύστερα από τρίωρη μάχη κατέλαβαν το Καρπενήσι.

Όσο διαρκούσε η κατάληψη της πόλης, ένα αναγνωριστικό αεροπλάνο του κυβερνητικού στρατού καταρρίφθηκε. Ο πιλότος του, επισμηναγός Παναγιώτης Τσούκας, έπεσε νεκρός. Ο συγκυβερνήτης, ο Αμερικανός αντισμήναρχος Selden R. Edner, πληγωμένος. Βγήκε από το αεροπλάνο και προσπάθησε να διαφύγει. Τον πρόλαβε ένας αξιωματικός του ΔΣΕ και τον σκότωσε. Ήταν ο μοναδικός Αμερικανός αξιωματικός που σκοτώθηκε σε συνθήκες μάχης. Ο εκτελεστής του, όμως, υπέστη δριμύτατη κριτική: αν τον έπιαναν ζωντανό, θα μπορούσαν να τον ανταλλάξουν με κομμουνιστές κρατούμενους.

Ο ΔΣΕ εξαναγκάστηκε να εγκαταλείψει το Καρπενήσι στις 8 Φεβρουαρίου. Στις 12 του μήνα, ο Φλωράκης μετείχε στη μάχη της Φλώρινας. Ο στρατός που υπερασπιζόταν την πόλη αντιστάθηκε με επιτυχία. Από «καθαρή ανικανότητα» εκείνων που σχεδίασαν την επίθεση, έλεγε αργότερα ο καπετάν Γιώτης. Έτσι κι αλλιώς, τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου (1949), ο εμφύλιος έληξε με ήττα του ΔΣΕ, που μετρούσε 30.000 νεκρούς.

Ο Χαρίλαος πέρασε τα σύνορα. Τον επόμενο χρόνο εκλέχτηκε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Τον Οκτώβριο του 1950, μετείχε στην τρίτη συνδιάσκεψη, στη Ρουμανία. Πάνω από μισό αιώνα αργότερα, επέμενε «στα μεγάλα λάθη» της ΕΑΜικής ηγεσίας, που εκφράστηκαν στις συμφωνίες του Λιβάνου και της Καζέρτας. Αλλά ο Σιάντος «όχι, δεν ήταν προδότης». Τις θεωρίες περί προδοσίας τις απέρριπτε «ακόμα και για τον Γκορμπατσόφ».

Ο καλός στρατιώ της

Οπως έγραψε ο Φοίβος Οικονομίδης, «είναι το πρώτο ανώτερο στρατιωτικό στέλεχος στην ιστορία του ΚΚΕ που ανέλαβε την ηγεσία του κόμματος, αν εξαιρέσουμε κάπως τον Γιώργη Σιάντο, που είχε υπηρετήσει τη θητεία του ως υπαξιωματικός του στρατού και ηγήθηκε της ένοπλης σύγκρουσης τον Δεκέμβριο από την πλευρά του ΕΛΑΣ, αφού όμως είχε ήδη αναλάβει την ηγεσία του κόμματος». Εκμεταλλεύτηκε την παρουσία του στη Σοβιετική

Ένωση για να σπουδάσει στην Ακαδημία Πολέμου Φρούντζε της Μόσχας, απ' όπου αποφοίτησε αριστούχος.

Πέρασε στην Ελλάδα παράνομα (1954) για να δουλέψει για την ανασυγκρότηση των κομματικών οργανώσεων. Τον εντόπισαν και τον συνέλαβαν. Βρισκόταν στη φυλακή όταν ο Νίκος Ζαχαριάδης απομακρύνθηκε από τη θέση του γενικού γραμματέα του ΚΚΕ (1956). Όπως και άλλοι φυλακισμένοι (ανάμεσά τους και η γυναίκα του Ζαχαριάδη, Ρούλα Κουκούλου), χαιρέτισε την αλλαγή, καθώς, κατά την άποψή του, με τον τρόπο αυτόν «τερματιζόταν το ανώμαλο εσωκομματικό καθεστώς».

Πέρασε συνολικά 18 χρόνια στις φυλακές (με ποινές έως ισόβια κάθειρξη) και τις εξορίες. Η μεγάλη δίκη έγινε τον Μάιο του 1960, στο στρατοδικείο της Αθήνας. Στη δίκη αυτή έδειξε και τον μεγάλο σεβασμό που έτρεφε στο γυναικείο φύλο. Στην απολογία του εξέφρασε «τη χαρά» του και χαιρέτισε «την παρουσία γυναικών στα έδρανα των ενόρκων». Η ευαισθησία του αυτή αναδείχτηκε κι όταν εργάστηκε για την εκλογή της Μαρίας Δαμανάκη στην ηγεσία του Συνασπισμού, όπως και της Αλέκας Παπαρήγα στη γενική γραμματεία του ΚΚΕ (1991).

Τον καταδίκασαν για κατασκοπεία κι αποφυλακίστηκε μόλις το 1966. Τον επόμενο χρόνο τον συνέλαβαν πάλι: είχε επέλθει η χούντα της 21ης Απριλίου και ο Χαρίλαος Φλωράκης βρέθηκε από τους πρώτους στον κατάλογο των συλληφθέντων. Εκτοπίστηκε στη Λέρο, τη Γυάρο και τον Ωρωπό.

Η άνοδος στο ΚΚΕ

Τον Ιούνιο του 1972 πραγματοποιήθηκε η 16η ολομέλεια του ΚΚΕ, η οποία εξέλεξε τον εκτοπισμένο Χαρίλαο Φλωράκη μέλος του Πολιτικού Γραφείου. Η απόδρασή του οργανώθηκε τον Αύγουστο. Του έμαθαν τέσσερις πέντε γαλλικές λέξεις και τον παρουσίασαν ως μέλος γαλλικής αποστολής. Κατόρθωσε να βγει από τη χώρα. Έφτασε στη Βουδαπέστη κι από εκεί στη Μόσχα.

Στις 20 Δεκεμβρίου 1972, στη 17η ολομέλεια, εκλέχτηκε Α' γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ. Ήταν ο 14ος στην ιστορία του κόμματος. Δεκαεπτά μήνες αργότερα, θα γινόταν ο, ύστερα από περίπου τρεις δεκαετίες παρανομίας, πρώτος ηγέτης του νόμιμου ΚΚΕ, καθώς επήλθε η πτώση της χούντας.

Γράφει ο Φοίβος Οικονομίδης: «Η νέα μεταπολιτευτική πραγματικότητα και η εξωτερική πολιτική που ξεδιπλώνουν οι κυβερνήσεις Καραμανλή και Παπανδρέου προσφέρουν στην ΕΣΣΔ και τις άλλες Λαϊκές Δημοκρατίες δυνατότητες για μια ουσιαστική εξομάλυνση των σχέσεών τους με την Ελλάδα σε όλα τα επίπεδα. Το ΚΚΕ θα έπρεπε να συμβάλει θετικά για την εδραίωση της νέας πολιτικής πραγματικότητας στην Ελλάδα».

Όπως αποκάλυψε ο πρώην γενικός γραμματέας του ΚΚΕ Γρηγόρης Φαράκος στον Φ. Οικονομίδη, «σε όλη τη διάρκεια της ανάδειξης της κυβέρνησης Παπανδρέου και κατοπινά, από την πλευρά των σοσιαλιστικών χωρών υπήρχε πίεση προς το ΚΚΕ (...) ούτως ώστε να μειώνεται η κριτική στάση του κόμματος απέναντι στο ΠΑΣΟΚ.

Ταυτόχρονα, όλο εκείνο το διάστημα υπήρχαν ιδιαίτερες επαφές και συνομιλίες του Φλωράκη με τον Χόνεκερ (της τότε Λ.Δ. της Γερμανίας) και τον Ζίβκοφ (της Βουλγαρίας), τις οποίες σ' ένα μεγάλο βαθμό μάς τις μετέφερε. Κυρίως μετέφερε τις πολιτικές τους θέσεις, που ήταν πραγματικά πολύ πιεστικές προς αυτή την κατεύθυνση» («Το Σύνδρομο του Οδυσσέα», σελ. 621).

Ο καημός της ΕΣΣΔ

Τον Νοέμβριο του 1974 εκλέχτηκε πρώτη φορά βουλευτής Β' Αθήνας με το ψηφοδέλτιο της Ενωμένης Αριστεράς. Από τότε, βουλευτής επανεκλεγόταν συνεχώς έως και το 1990.

Στα 1976 παντρεύτηκε τη Μάγδα Αναγνωστάκη, χήρα Αμερικανού στρατιωτικού. Είχαν γνωριστεί προδικτατορικά στο νοσοκομείο κρατουμένων «Άγιος Παύλος», όπου η Μάγδα εργαζόταν ως νοσοκόμα. Έζησαν παντρεμένοι οκτώ χρόνια, καθώς εκείνη πέθανε το 1984.

Ο Χαρίλαος Φλωράκης επανεκλέχτηκε γενικός γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής τον Μάιο του 1978, στο 10ο συνέδριο του ΚΚΕ. Το ίδιο έγινε και στο 11ο συνέδριο, τον Δεκέμβριο του 1982, όπως και στο 12ο, τον Μάιο του 1987.

Καταλάβαινε τα βαθύτερα προβλήματα που ταλάνιζαν τη Σοβιετική Ένωση, καθώς τον είχε ενημερώσει γι' αυτά ο (από τις 16 Ιουνίου 1983) πρόεδρος του Πρεζίντιουμ του Ανωτάτου Σοβιέτ, Γιούρι Αντρόποφ. Τον θεωρούσε άνθρωπο με ανοιχτό μυαλό και ορίζοντες. Είχε προβλεφθεί μία συνάντησή τους μισής ώρας, η οποία τελικά κράτησε 3,5 ώρες.

«Ίσως γιατί λεγόταν ότι ήταν ελληνικής καταγωγής» σχολίασε. Σ' αυτή τη συνάντηση, ο Αντρόποφ ήταν πολύ αποκαλυπτικός για τα γραφειοκρατικά προβλήματα της Σοβιετικής Ένωσης και τις αμερικάνικες πιέσεις. Ο Φλωράκης πίστευε ότι ο Αντρόποφ ήταν φωτεινό μυαλό, που μπορούσε να λύσει τελικά πολλά προβλήματα της απέραντης χώρας. Όμως, πέθανε τον Απρίλιο του 1984. Ο ίδιος δεν απέκλειε το ενδεχόμενο να τον «έφαγαν». Ρώτησε τον Λιγκατσόφ και εκείνος το απέκλεισε.

Αν και γνώριζε τα σοβαρά πολιτικά και οικονομικά προβλήματα της Σοβιετικής Ένωσης, μάλλον δεν περίμενε την τελική κατάρρευση. Κάποια στιγμή σχολίασε: «Οι Ρώσοι περίμεναν 70 χρόνια. Ο λαός ήταν απογοητευμένος. Η Σοβιετική Ένωση ξόδευε τα λεφτά για τα απελευθερωτικά κινήματα. Σήμερα ο ρωσικός λαός νοσταλγεί το παρελθόν. Λέει ότι τότε ήταν καλύτερα. Αλλά δεν θέλει να γυρίσει στα παλιά. Περιμένει ακόμα κάτι καλύτερο».

Στις 8 Απριλίου του 1989, ανέλαβε πρόεδρος του Συνασπισμού της Αριστεράς. Στη Σοβιετική Ένωση η «εποχή Γκορμπατσόφ» βρισκόταν στο μεσουράνημά της. Στις 11 Ιουλίου του 1989, ο Φλωράκης εκλέχτηκε πρόεδρος του ΚΚΕ, ενώ τη θέση του γενικού γραμματέα κατέλαβε ομόφωνα ο Γρηγόρης Φαράκος. Στις 25 Φεβρουαρίου 1991, στο 13ο συνέδριο του ΚΚΕ, ο Φλωράκης επανεκλέχτηκε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος. Στις 18 Μαρτίου 1991, αποχώρησε από την ηγεσία του Συνασπισμού της Αριστεράς ταυτόχρονα με τον Λεωνίδα Κύρκο, ενώ πρόεδρος ανέλαβε η Μαρία Δαμανάκη.

Το 1991, γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ αναδείχτηκε η Αλέκα Παπαρήγα. Τρία χρόνια αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1994, ο Φλωράκης της ενεχείρισε τη «διαθήκη» του. Πέθανε στις 22 Μαΐου του 2005. Σύμφωνα με την επιθυμία του, τον έθαψαν «στον Αηλιά», απ' όπου «έχει αγνάντιο».

(Ποντίκι, 7.6.2007) (τελευταία επεξεργασία, 1.5.2009)